

Tiivistelmä – Asiantuntijalausunnosta HE 131/2025

(keinoäly ja muokattu)

Hallituksen esitys 131/2025 lisää alkoholin saatavuutta ja näkyvyyttä merkittävästi: verkkokauppa, kotiinkuljetukset, ulkomainen etämyynti ja väkevien juomien digitaalisen markkinoinnin vapauttaminen muuttaisivat alkoholijakelun rakenteita olennaisesti. Tutkimusnäyttö on johdonmukaista: saatavuuden ja markkinoinnin lisääminen kasvattaa alkoholin riskikulutusta ja haittoja erityisesti niissä ryhmissä, jotka jo ennestään kantavat suurimman tautitaakan. Vaikka kokonaiskulutus ei nousisi väestötasolla, muutos kohdistuu riskikuluttajiin – ja tässä ryhmässä pienikin lisäys kulutuksessa lisää sairastavuutta, kuolleisuutta ja sosiaali- ja terveystalouden kuormitusta.

Alkoholi aiheuttaa Suomessa noin 5 % kaikista kuolemista ja yli 7 % menetetyistä toimintakykyisistä elinvuosista. Haitat eivät rajoitu suurkuluttajiin, sillä jo yhden (naiset) tai kahden (miehet) päivittäisen annoksen tasolla sairastavuus kasvaa useissa tautiryhmissä. Eniten haittoja syntyy säännöllisestä riskikäytöstä, ei riippuvuudesta. Esitys kasvattaa haittoja erityisesti haavoittuvissa ryhmissä: lapsiperheissä, nuorilla aikuisilla, sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevilla, mielenterveys- ja päihdehäiriöistä kärsivillä sekä ikääntyneillä, joilla alkoholin ja monilääkityksen yhteisvaikutukset lisäävät kaatumisia, sekavuutta ja sairaalahoitoja. Tämän rinnalla todennäköisesti myös työelämässä olevin riskikuluttajien alkoholin käyttö lisääntyneen, millä on vaikutus niin työkykyyn kuin kasvattaa myös työkyvyttömyyden riskiä. Kotiinkuljetus madaltaa hankinnan kynnystä ja heikentää valvontaa – etenkin tilanteissa, joissa lapsi elää perheessä, jossa vanhempi käyttää alkoholia vähintäänkin riskitasoisesti.

Alkoholin ja stimulanttipainotteisten huumeiden (erityisesti kokaiinin) yhteiskäyttö on kasvanut nopeasti nuorilla aikuisilla. Alkoholi toimii näissä tilanteissa helposti käytön alustana ja vahvistaa riskejä. Lakiesitys ei arvioi tätä kehitystä lainkaan, vaikka sillä on suora yhteys akuutteihin haittoihin, päiivystyskäynteihin ja tapaturmiin sekä huumeekäytön yleisyyteen.

Palvelujärjestelmän näkökulmasta esitys lisää kuormitusta juuri niissä toiminnoissa, joissa resurssit ovat jo valmiiksi kriittiset: päiivystyksissä, somaattisessa erikoissairaanhoidossa, lastensuojelussa, kotihoidossa sekä mielenterveys- ja päihdepalveluissa. Päihdeongelmaisten palvelujen käyttö painottuu erikoissairaanhoidon ja päiivystykseen, eikä nykyinen järjestelmä kykene vastaamaan lisääntyvään tarpeeseen ilman merkittäviä

lisäpanostuksia. Samaan aikaan ehkäisevää päihdetyötä ja järjestöjen matalan kynnyksen toimintaa on leikattu, mikä heikentää mahdollisuuksia puuttua haittoihin varhaisessa vaiheessa.

Väkevien alkoholijuomien digitaalisen markkinoinnin vapauttaminen lisää erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten altistumista, sillä sosiaalisen median valvonta on käytännössä rajallista. Kokemus makeiden juomasekoitusten yleistymisestä osoittaa, miten nopeasti markkinoinnin näkyvyys voi muuttaa juomatapoja ja normalisoida korkeapitoisten tuotteiden käyttöä.

Kokonaisarvioni on, että esitys lisää selvästi alkoholihaittoja, vahvistaa terveyseroja, kasvattaa kustannuksia ja heikentää lasten, perheiden ja haavoittuvien ryhmien hyvinvointia. Esitys on vaikeasti yhteensovitettavissa alkoholilain tavoitteisiin, hyvinvointialueiden taloudellisiin reunaehtoihin ja työ- ja toimintakyvyn sekä kansantalouden vahvistamiseen liittyviin päämääriin.

Mikäli esitys kuitenkin etenee, haittojen minimointi edellyttää seuraavaa:

1. Vahva sähköinen tunnistautuminen alkoholitilauksissa ikäraja- ja valvonnan turvaamiseksi.
2. Kotiinkuljetuksen valvonnan selkeä vahvistaminen, luovutuskriteerien täsmentäminen sekä seuraamusten mitoittaminen alkoholimarkkinan todelliseen arvoon.
3. Markkinointirajoitusten kiristäminen, ei lieventäminen, erityisesti alaikäisten altistumisen ehkäisemiseksi.
4. Hyvinvointialueiden päihde-, mielenterveys-, lastensuojelu- ja perhepalvelujen sekä päivystyksen vahvistaminen ja työterveyshuollon roolin arviointia ennen muutosten voimaantuloa.
5. Yleisten vaikutusten lisäksi myös alkoholin ja huumeiden yhteiskäytön järjestelmällinen seuranta osana lakimuutoksen vaikuttavuusarviointia.

Ilman näitä täsmennyksiä uudistus kasvattaa väistämättä vielä enemmän terveyshaittoja, lisää palvelujärjestelmän kuormitusta ja heikentää kansanterveyttä sekä kansantaloutta.